

Mršević Z (2014), **Šest mitova o sportskom nasilju** 1 str. 45-60

U: Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja.

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Beograd.

ISSN 0350-2694. - God. 33, br. 1 str. 45-60

343.97:[343.343.3:796.093

COBISS.SR-ID 212380940

U tekstu se suočavaju šest mitova (zabluda, netačnih tvrdnji) o sportskom nasilju sa činjenicama koje ih negiraju. Radi se o mitovima: nasilje i sport „normalno“ idu zajedno; sportsko nasilje se sprečava savremeno konstruisanim stadionima; da bi se suzbilo navijačko nasilje, treba i kod nas primeniti engleske metode represije protiv njih; tipičan navijač huligan je mladi muškarac koji se teško uklapa u društvo; u klubovima su koreni navijačkog huliganizma; potrebna je detaljnija zakonska regulativa nasilja u sportu i strože sankcionisanje navijača. Autorka kao ilustraciju navodi osim teoretskih radova i obiman medijski materijal. Posebna pažnja je poklonjena TV serijalu Insajder koji je javnim iznošenjem činjenica, ukazao na prave korene i uzroke sportskog nasilja. Takođe se kao relevantni izvori navode iskustva bivših fudbalera, sociologa sporta, kriminologa i drugih stručnjaka.

Ključne reči: mitovi o sportskom nasilju, fudbal, organizovani navijači, huligani, kriminalci, uticaj politike, kontroverzni biznismeni, nekažnjivost navijača, fudbalski klubovi.

Dr Zorica Mršević, naučna savetnica

Institut društvenih nauka

Beograd

Šest mitova o sportskom nasilju

U tekstu se suočavaju šest mitova (zabluda, netačnih tvrdnji) o sportskom nasilju sa činjenicama koje ih negiraju. Radi se o mitovima: nasilje i sport „normalno“ idu zajedno; sportsko nasilje se sprečava savremeno konstruisanim stadionima; da bi se suzbilo navijačko nasilje, treba i kod nas primeniti engleske metode represije protiv njih; tipičan navijač huligan je mladi muškarac koji se teško uklapa u društvo; u klubovima su koreni navijačkog huliganizma; potrebna je detaljnija zakonska regulativa nasilja u sportu i strože sankcionisanje navijača. Autorka kao ilustraciju navodi osim teoretskih radova i obiman medijski materijal. Posebna pažnja je poklonjena TV serijalu Insajder koji je javnim iznošenjem činjenica, ukazao na prave korene i uzroke sportskog nasilja. Takođe se kao relevantni izvori navode iskustva bivših fudbalera, sociologa sporta, kriminologa i drugih stručnjaka.

Ključne reči: mitovi o sportskom nasilju, fudbal, organizovani navijači, huligani, kriminalci, uticaj politike, kontroverzni biznismeni, nekažnjivost navijača, fudbalski klubovi.

Uvod

Mit je narativ čija sadržina izaziva i podržava osećanja strahopoštovanja pred misterijom postojanja, vidljivim i nevidljivim silama koje determinišu naše živote, kao i pred tajnama univerzuma. Mitovi su priče koje se prihvataju bez potrebe dokazivanja, samodovoljne u svojoj sadržinskoj zavodljivosti. „Mythos“ je dakle u suprotnosti sa „logos“, jer istinitost logosa može (i mora) da se utvrdi i dokaže. Zbog toga se mit ne retko koristi kao sinonim za neistinu ili, u najboljem slučaju, zabludu¹, a Maks Miler² mit čak naziva i "bolešću jezika".

¹ Honko, Lauri. "The Problem of Defining Myth". (1984), *Sacred Narrative: Readings in the Theory of Myth*. Ed. Alan Dundes. University of California Press. Berkeley.

Svaki mit funkcioniše tako što se autoritativno predstavlja kao tačan iskaz koji bezrezervno pretenduje na činjeničnu vrednost, oslanjajući se pritom na ideologiju ili religiju. Osim tradicionalnih religijskih mitova javljaju se i kvazi religijski mitovi kada je verovanje predmet kvazi - religiozne (npr. ideološke) vere, na primer to bi bio marksističko eshatološki mit o odumiranju države. Danas postoji političko tumačenje npr. istorijskih mitova, koji mitologizujući neke događaje, odnose, uloge nekih ličnosti i sl, funkcionišu u korist jedne grupe u društvu, ili jednog društva u okviru grupa naroda. I u sportu se velike sportske pobeđe mitologizuju, uglavnom putem medija. Ti mitovi su često politički podržani, i kao takvi prerastaju u pobeđu od važnosti za nacionalni ponos, zajednički izvor sreće, faktor izgradnje identitea, čak.

Funkcija mitova je višestruka jer su oni nesumnjivo motivatori, graditelji, vitalizatori i transformatori civilizacije, što sve može da se uoči i kod sportskih mitova današnjice. Savremena funkcija mitova je često i da podrže neki društveni poredak, u kome su pojedinci organski integrisani sa svojom grupom, kao i da iniciraju pojedinca, vodeći ga ka njegovom duhovnom obogaćivanju i realizaciji. Sa produkcijom savremenih mitova, npr. kao urbanih legendi, tradicionalni mitološki sadržaji će nastaviti da se uvećava zahvaljujući i upotrebi različitih medija.

Fenomenologija nasilja kao naučna disciplina, usvaja kao didaktičku i analitičku metodu tumačenja uzroka i posledica nasilja, pristup „demitologiziranja mitova”, odnosno sučeljavanja tih netačnih, stereotipnih navoda i zabluda (mitova) sa činjenicama, sa istinama. Prisutna je nužno svest da je zabluda ipak, najčešće funkcionalna jer predstavlja osnovni činilac drame saznavanja³, odnosno njeno identifikovanje kao zablude, jedan je od puteva ka obogaćivanju fundusa znanja. Naime, zablude, stereotipe i druge netačnosti, mnogi akteri brane i promovišu kao istine, pa težnja za činjeničnim stanjem time jača a argumenti se temeljnije i kvalitetnije artikulišu.

Demitologiziranje (pod čim se podrazumeva postupak sučeljavanja činjenica sa široko prihvaćenim zabludama i netačnim tvrdnjama), je plodan pristup i “mitovima” koji se odnose na sportsko nasilje jer i tu ima tendencioznog umanjivanja intenziteta pojave i zamaglivanja odgovornosti, uz negiranje činjenica. U svakom slučaju demistifikuju se ne samo netačnost nekih, često široko usvojenih stereotipnih predstava o pojedinim vidovima nasilja, već se doprinosi i boljem razumevanju kako i zašto nastaju ti „mitovi”, šta se u vezi sportskog nasilja mitologizira, kome i čemu služe već nastali mitovi u dugoj upotrebi, koja je uloga javnosti, politike i medija, a koja akademije i stručnjaka raznih profila u pogledu njihovog suzbijanja i demistifikacije, odnosno zamene činjeničnim sagledavanjem realnosti.

Mitovi i demistifikacija

-
1. *Mit. Nasilje i sport „normalno“ idu zajedno jer svi takmičarski sportovi, posebno borilački, podrazumevaju povišenu agresivnost, brutalnost i tenzije usled neizvesnosti sportskih rezultata.*
-

Činjenice. Previđa se da je samo fudbal sport koji je istorijski i u savremenim uslovima primarni izvor masovnog sportskog nasilja. Ono je ili „preneto“ iz fudabala u košarku, hokej i sl, zbog sukobljavanja organizovanih navijačkih grupa fudbalskih klubova, ili se, što je najčešći slučaj, uopšte nikada i ne javlja u drugim sportskim disciplinama.

² Nemački filolog i orijentalista iz 19. veka, začetnik komparativnog proučavanja religije i Indologije – nauke o indijskoj kulturi, prevodilac Upanišada

³ Mertus, Mršević, i dr, (1995), *Ženska ljudska prava*, Devedesetčetvrta, Beograd, str. 65-72.

Paradigmatično je da nasilja npr. nema ni u jednoj od bazičnih sportskih disciplina, atletici, plivanju, gimnastici, uprkos takmičarskim uzbuđenjima koje svakako postoje u tim sportovima. Nema ga ni u golfu gde su prisutne velike svote novca kao nagrade najboljim golferima, tako da se ne može ni količina novca u igri oko sportskih rezultata smatrati uzrokom nasilja. Ni borilački sportovi nisu poprišta navijačkog nasilja koje nikada nije viđeno na mačevanju, rvanju, džudou...

Zbog toga je potrebno osvetliti neke istorijske činjenice razvoja fudbala kao masove pučke zabave sa jasno prisutnim elementima nasilja. Svi početci fudbala kao popularne igre loptom igrane na narodnim svetkovinama i crkvenim praznicima, i u Aziji (Kina, Japan), i u antičkoj i srednjovekovnoj Evropi ukazuju na masovnost učesnika i publike, kao i suštinsku nasilnost te zabave. Naime, zabava se sastojala u besomućoj grupnoj jurnjavi za loptom (bolje rečeno, za predmetom sličnom današnjoj lopti) i „igrača“ i gledalaca, i to bez posebnih pravila ili ograničenja, koja je rezultirala u povredama i jednih i drugih, kao i velikim štetama počinjenih na mestima odigravanja. U početku su te igre bile drugačije od ostalih do tada poznatih igara, npr. viteških turnira, jer je u njima neograničeno učestvovao plebs. Bile su manje organizovane, nasilnije, spontanije i mogao je da učestvuje neograničen broj igrača. Akteri igre nisu striktno bili samo igrači, već je između njih i publike često brisana granica u zajedničkoj emotivnoj ponetosti zbivanjima u igri. Povremeno su organizovana takmičenja u tim igrama između celih sela ili naselja. Obično su se igrali na ulicama, trgovima, poljima i te igre loptom bile su najbližnje današnjem fudbalu i ragbiju. Udaranje između igrača je bilo dozvoljeno, bolje rečeno, gotovo sve je bilo dozvoljeno. To je bio masovni „fudbal“ tj. broj igrača nije bio ograničen i pravila nisu postojala. Spominje se da je pojedinim gradovima u Engleskog bilo propisano da je za postizanja pogodaka bilo dozvoljeno sve osim ubistva⁴. Mnogi vladari su se borili protiv ovog sporta baš zbog masovnih nereda koji su se obično dešavali. Pominje se da je zbog toga gradonačelnik Londona 1314. godine doneo proklamaciju o zabrani fudbala. Tokom stogodišnjeg rata između Engleske i Francuske je takođe zabranjivan fudbal, prvo zbog nereda za vreme utakmica, a drugo smatralo se da vojnici treba da vežbaju korisne vojničke veštine, kao što je streljaštvo koje je zauzimalo važno mesto u britanskoj vojsci, a ne da „gube vreme“ jureći za loptom⁵.

Takođe su i škotski kraljevi bili protiv fudbala iz istih razloga izazivanja javnog haosa i masovnih nereda. Bez obzira na zabrane, fudbal se sve više igrao, popularnost fudbala je rasla, ljudi su zavoleli tu grubu borbu za loptu, najverovatnije upravo zbog grubosti kao neophodne komponente te igre. U Italiji se igrao fudbal nazvan „calcio“ što je bio malo više organizovan oblik igre nego u Engleskoj a na važnijim svečanostima igrali su ga igrači u odorama različitih boja. U Engleskoj se fudbal nije do tada menjao, to je bila gruba igra kao i 500 godina pre toga. Tek početkom XIX veka definisana su prva pravila na univerzitetu Kembridž, koja doduše nisu bila široko usvojena, ali su predstavljala prvi pokušaj da se formira opšteprihvaćeno regulisanje fudbala⁶.

U elitnim privatnim školama, tzv. *public schools*, igrao se i fudbal i ragbi, često pomešanih pravila, neidiferenciranih kao odvojenih sportskih disciplina. Školske uprave su to smatrale kao bolji način za trošenje viška energije učenika, nego njihov grupni odlazak u okolna naselja da pijanče, tuku se, prave nereda, uključujući i imovinske i seksualne delikte, i pričinjavaju razne štete. Ispostavilo se to kao dobro rešenje, zaokupljeni ovom igrom, učenici i student su postajali manje agresivni u, i izvan školskih atara. Gotovo da je svaka takva škola imala sopstvena pravila za svoju školsku igru loptom, a zajedničko im je bilo da su sve one bile visoko vrednovane, kao način izgradnje čvrstine karaktera, fizičke snage, timske

⁴ FIFA, „*History of Football*“. Internet.

⁵ A.G, Istorijski razvoj fudbala. Internet.

⁶ *Isto*, pristupljeno 13.02.2012.

solidarnosti i drugih poželjnih osobina ličnosti učenika. Pri završetku školovanja nastavili su da igraju fudbal koji je lako pridobijao pristalice među svim slojevima stanovništva, siromašnim i bogatim, školovanim i onim neobrazovanim. Posle posete školi Ragbi, otac savremenog olimpizma Pjer de Kuberten je bio oduševljen konceptom takmičarskog sporta koji je bio negovan u toj i sličnim školama, i u tome je video emanaciju antičkih idela vezanih za bavljenje sportom.

Prvi pokušaj da se spreči nasilje u engleskom fudbalu, tačnije divlja, rušilačka jurnjava publike i igrača za loptom, potiče zapravo od lokalnih mesara u Birmingemu. Oni su prodavali svoje proizvode na utakmicama, ali je prodaja slabo išla upravo iz razloga što je publika sve vreme trčala oko terena prateći na taj način igru i kretanje lopte u pokretu, tako da naravno nisu mogli da jedu. Ovo posebno imajući u vidu, budući da su bili razdvojeni samo konopcem kao graničnikom terena, navijači i igrači često završavali meč u opštoj tučnjavi. Iz tog razloga mesari su se dosetili da nameste klupe gde bi publika sedela, gledala i u miru jela sendviče sa salamom i kobasicama, imajući kao uzor konjske trke organizovane na slično uređenim hipodromima. Smatralo se da publici treba dati dobre uslove, čvrste klupe poređane amfiteatarski, u redovima jedni iznad drugih sa dobrim pregledom celog terena, jake i visoke ograde koje bi delile teren od gledališta, a iznad svega toga, krovove da zaštite gledaoce od kišnih uslova, čestih na Osrtvu. Uspostavljanjem elementarne udobnosti, reda i mira u fudbalskom gledalištu mesari su počeli dobro da zarađuju prodajući svoje proizvode navijačima. Tako je nastao prvi fudbalski stadion u Engleskoj u Birmingemu, taj stadion i danas postoji, naravno mnogo savremeniji, reč je o stadionu F.K. Aston Vila. Ali tada su se pobunili fubaleri, jer su oni voleli navijačku strast publike koja im je davala krila i u novim uslovima novopronađenog rešenja u vidu odvojenosti od gledališta, nisu imali dovoljno motiva za borbu. Zbog toga je svako igralište osim plaćenih udobnih mesta pod krovom, imao i besplatna mesta pored nekog dela terena, namenjenog najvatrenijim navijačima, onima koji su svojim bodrenjem "nosili" svoj tim, ne libeći se da u otsudnim trenucima meča, izazovu masovnu tuču na terenu, što je preteča i danas postojećih navijačkih "kopova", a strast fudbalske publike da izazove masovnu tuču nikada nije prestala da postoji. I tada je bio čest bio slučaj da su se i pored tih početnih poboljšanja uslova odigravanja i praćenja fudbalskih mečeva, na fudbalskim počecima krajem 19. i početkom 20. veka, utakmice završe opštom tučom igrača i navijača. A daleko smo još uvek od toga da to bude samo istorija jer se one dešavaju i danas, dakle na u 21. veku i pored svih mera bezbednosti.

Ako posmatramo sa tog aspekta fudbal „po tradiciji“ jeste izvor masovnog sportskog nasilja koje su fudbalski navijači vremenom preneli i na druge sportske discipline koje nemaju takvu tradiciju, niti njihova istorija beleži bilo kakve slične događaje. Agresivna igra je postala vrlina savremenog fudbala ali i savremenog sporta uopšte, koja se javno afirmiše⁷ a agresivno navijanje deo sportskog scenarija ne samo fudbala već i nekih drugih psortova. Fudbal je danas strast miliona, koju dele ljudi svih kontinentata i svih rasa, i ponašanje fudbalskih navijača često je uzor navijačima u drugim sportovima.

2. Mit. Sportsko nasilje se sprečava savremeno konstruisanim stadionima⁸.

Činjenice. I pored pored znatno osavremenjenih uslova sportskih borilišta na kojima se igraju fudbalski mečevi, kao i detaljno razrađenim pravilima ponašanja igrača i svih drugih aktera fudbalske igre, i dalje postoji ta nikada ugašena strasna želja fudbalskih navijača da

⁷ Božović. R., (2007) „Agresija i nasilje u sportu“, Filozofski fakultet Nikšić, *Sociološka luča* V/ 2, str.100-105.

⁸ Tamo se sedi na jasno numerisanim sedištima u svim sektorima gledališta, postoje široki ulazi koji obezbeđuju bezbedan ulaz i izlaz za hiljade gledalaca, protivpožarna zaštita, sektori namenjeni gostujućim navijačima struktno su odvojeni od onih delova gledališta koji zauzimaju domaći navijači, i sl.

utrče u teren, ili bar na onaj deo tibina namenjen protivničim navijačima, i izazovu masovnu tuču. Ne treba ispustiti iz vida da ti savremeni stadioni, iako zamišljeni kao prepreka nasilju, predstavljaju po mišljenju mnogih svojevrstne škole varvarstva. Naime, to je ambijent koji, po nekim mišljenjima, već i svojim izgledom sugeriše mladima da nisu ljudi i da se od njih ni ne očekuje ljudsko, već varvarsko, vandalsko, životinjsko ponašanje⁹. Poštovanje savremenih arhitektonskih zahteva za podizanje nivoa bezbednosti publike, sigurno značajno doprinose da se ta bezbednost zaista poveća, ali to ne sme da bude jedina mera preduzeta sa tim ciljem. Ni savremeni stadioni naime, dakle ne mogu da potpuno iskorene onu iskonsku strast fudbalske publike koja postoji od kada postoji ta igra, a to je da izazovu ili da se umešaju u incidente, da nezadovoljni uzmu „pravdu“ u svoje ruke, ili da presrećni zbog trijumfa svoga tima, podele radost na terenu sa njima. Ali mogu sigurno da preveniraju ili umanjene opasnosti na samom stadionu. Činjenica naše stvarnosti je da su u Srbiji stadioni stari tako da kada dođe do nemira na utakmicama policija teško može da zaštiti igrače, sudije i gledaoce, ni one koji nisu učesnici nasilja. U dodatku, dosadašnje iskustvo pokazuje da organizovane navijačke grupe mogu da nađu dosta prilika za sukobe i izvan stadiona, pa prevencija takvih nemilih događaja ne sme da se ograniči samo na fizičku rekonstrukciju samih sportskih borilišta.

Napadi na protivničke navijače mogući su u svim delovima grada, čak i nevezano za dan odigravanja utakmice, pa je tako npr. poznat slučaj kada je grupa mladića, navijača Rada, starih između 14 i 15 godina napala nedavno u Rakovici dečaka od 13 godina. U sukobu su potegnuti noževi, a dečak je na kraju prevezen na Univerzitetsku dečju kliniku u Tiršovoj sa ubodnim ranama na grudima i posekotinama na čelu. Motiv napada na maloletnika je bio sukob zbog pripadnosti različitim navijačkim grupama¹⁰.

Nekada su vođe navijača bile prve u tim tučama, a sada deca počinju tuču, unose baklje i štangle na stadion¹¹. Vođe znaju da deca ne odgovaraju pred sudom, pa ih zadužuju za te prljave poslove. Kada ih policajac uhvati sa bakljom, oni se rasplaču pred sudijom i kažu da su im vođe tako naredile. Nasilni napadi su mogući čak i u mestima u kojima se uopšte ne igra utakmica od strane navijača kluba koji nije učestvovao, od strane navijača koji nemaju nikakav konkretan takmičarski, rezultatski interes. Na primer, posle međunarodne utakmice u Beogradu, gde je Zvezda u kvalifikacijama za Ligu Evrope pobedili islandski IBV, kragujevački huligani, pripadnici navijačke gupe kragujevačkog kluba Radnički, dva sata su presretali navijače Zvezde koji su se vraćali sa te utakmice iz Beograda, npr. kod pekare “Vega” u naselju Aerodrom, kod Medicinske škole, i na benzinskim pumpama na prilazima gradu. U napadima je povređeno 10 navijača Zvezde iz Kragujevca, Čačka i Užica¹².

3. *Mit. Da bi se suzbilo navijačko nasilje, treba i kod nas primeniti engleske metode represije protiv njih*¹³.

Činjenica. Previđa se da su kod nas navijačke grupe podržane, ohrabrene i na mnogo primera dokazno, dogovorno zaštićene od odgovornosti od strane nekih partija, nekih vlasti, nekih sivih eminencija i nevidljivih, ali moćnih aktera. Zbog toga to nikako nisu problemi koji

⁹ Oblik stadiona, visoka žičana ograda ojačana betonom, policijski kordoni, pendreci, suzavci, kamere, kontrole, iskežene čeljusti treniranih policijskih pasa, kopita konja, borna kola, vodeni topovi. Stadion je slika nasilja i ujedno poziv na nasilje. Simonović Lj., (2013), *Prilog navijačkom pitanju: Odlomak iz knjige "Sport Kapitalizam Destrukcija"* Crvena Kritika, Beograd.

¹⁰ Nedeljković, N. M. (2014), Novosti istražuju, Mladi se i noževima dokazuju, *Večernje novosti* 25 mart, str. 17.

¹¹ Vuković Boris, (2014), Kažnjavati roditelje zbog dece huligana, *Blic* 25 mart, hronika, str. 15.

¹² Kuljanin B., (2013), Sačekuša navijačima: Tukli su mi dete bejzbol palicom, *Blic*, 20. 07.

¹³ Poznato je da je u Engleskoj, nizom oštrih mera i sankcija efikasno suzbijeno huliganstvo fudbalskih navijača.

se rešava policijskom silom u direktnom sukobu u momentu izbijanja nasilja i sudski izrečnim sankcijama. Jer se tu ne radi nasilju izazvanom od strane neposrednih učesnika, ne radi se samo o navijačima, već svima onima koji su u njihovoj pozadini, tako da se mere protiv navijača ne mogu pokazati kao dovoljne, ako se ne reši problem svih onih mnogih koji ih podržavaju iz senke u koji u krajnoj liniji, imaju interesa da takve nasilne navijačke grupe postoje.

Problem sa nasiljem fudbalskih navijača u Srbiji uočen je i od strane UEFA, čiji je Izvršni komitet zabrinut što je toliko nasilja na tribinama u Srbiji. Glavni faktor koji predstavlja prepreku rešavanju tih pitanja je nedostatak odlučnosti. Državni organi treba da jasno preduzmu mere¹⁴. Neodlučnost države da se obračuna sa siledžijama na tribinama generiše novo nasilje koje, pored svega, dodatno ohrabruju politički lideri Srbije, koristeći njihovu dobru organizovanost za svoje raznovrsne ciljeve¹⁵

Iz Engleske dolaze i neki drugi primeri preventivnog delovanja protiv nasilja i to mnogo pre nego što je do njega došlo, u fazi kada su se dešavali samo verbalni ispadi u vidu govora mržnje. Nedavni primer akcije uprave fudbalskog kluba Vest Hem predstavlja dobru ilustraciju. Vest Hem je naime, na početku nove fudbalske sezone u avgustu 2014, upozorio sve domaće navijače da su oni ambasadori kluba i da njihovo ponašanje mora da odražava vrednosti i standarde kluba. Naime, tokom nekih pojedinih ranijih utakmica, uzvikivali su antisemitske parole i "šišтали", čime su navodno oponašali rad gasnih komora korišćenih u holokaustu. "Svako neprikladno ponašanje je potpuno neprihvatljivo i klub ga neće tolerisati. Radeći s policijom, klub će nastaviti politiku nulte tolerancije prema svakom obliku diskriminatorskog ponašanja i svaki navijač koji se neprikladno ponaša, uključujući uzvikivanje rasističkih, antisemitskih i homofobnih parola, biće zakonski kažnjen, ali i zabranom prisustva na utakmicama", navodi se u saopštenju uprave kluba. U klubu ističu da su ponosni što podržavaju događaje koji promovišu toleranciju i borbu protiv diskriminacije¹⁶.

4. *Mit. Tipičan navijač huligan je ocrtan kao mladi muškarac koji se teško uklapa u društvo, delikvent je u svakodnevnom životu, napija se i drogira, koristi fudbalske utakmice kao priliku za divljanje na stadionu. Iza te spojašnje agresivnosti vrlo često krije nesiguran, nesrećan i neraspoložen adolescent sa izrazito niskim nivoom samopoštovanja,*¹⁷

Činjenice. Događaji su pokazali da je društvena realnost ovog fenomena mnogo složenija, nego što zamišljamo na temelju takve pojednostavljene i individualizovane slike. Huligansko ponašanje ne sme se tumačiti kao nerazumno niti situacionog, *ad hoc* karaktera, jer ono nije ponašanje do koga dolazi slučajno i u afektu. Organizovane navijačke grupe, sa svim svojim ritualima nasilja, namernim izazivanjem nereda i masovnih tuča, najbolja su ilustracija postojanja nasilne matrice u koju se pojedini događaji lako uklapaju.

Budući da je fudbal često percipiran kao deo ovdašnjih nacionalnih identiteta, na stadionima se najbolje vidi šta se to kuva u dubinama „nacionalnih bića“. Ono što još više zabrinjava jeste činjenica da se na stadionima može čuti isključivo ono što godi uhu lokalnih

¹⁴ Beta, (2013), UEFA Zabrinuta zbog nasilja u Srbiji, *Danas*, 7. mart.

¹⁵ Georgijev S., (2013), Uroš Mišić: Državu na informativni razgovor, *Vreme*, 28 februar.

¹⁶ B92, BETA, 2014, Vest Hem protiv antisemitizma, *B92*, 15.08

¹⁷ Mihić O., (2012), *Nasilje i sport*, neobjavljen seminarski rad, odbranjen u okviru predmeta Fenomenologija nasilja na Fakultetu za evropske pravopolitičke studije u Novom Sadu u letnjem semestru 2012.

političkih elita¹⁸. Često se čuje u poslednje vreme da su „huligani iznad države”, ali to nije tačno. Pravnije je da se kaže da su jači od države ili – sportskim rečnikom – da redovno pobeđuju državu. Konačno, svi huligani sveta, pa i srpski, imaju jednu zajedničku crtu – misle da klubovi i fudbaleri postoje zbog njih¹⁹, tako se onda i ponašaju, takva su im očekivanja, takve reakcije, i zadovoljstva i nezadovoljstva. Iako neverovatno do anegdote zvuči postojanje pokušaja navijača Novog Pazara da pokretanjem građanske inicijative, smene šefa policije toga grada zbog policijskih intervencija protiv nasilnih navijača, i to je deo naše sportske realnosti. U Novom Pazaru naime, jula 2013. godine, grupa navijača je javno skupljala potpise za smenu šefa policije toga grada. Akciju sasvim otvoreno i zvanično, vode trojica pripadnika navijačke grupe „Torcida“, koji su se u minulom periodu našli na udaru policije zbog učestvovanja u incidentima na fudbalskim utakmicama²⁰. Sve ovo govori da organizovani navijači huliganskog ponašanja nisu samo frustrirani omladinci, nesnađeni u svetu odraslih, nepredvidljivo impulsivni u nasilnim reakcijama, već deo društvene strukture u kome imaju svoje mesto, ulogu i svrhu postojanja.

5. *Mit. U klubovima su koreni navijačkog huliganizma.*

Činjenice. Previđa se da su koreni mnogo dalekosežniji i dublji, i da dolaze iz izvanklupskih struktura vlasti, i to znatno viših i uticajnijih od klubova, kao i političkih partija, koji instrumentalizuju i same klubove i njihove navijačke grupe. Skemblers upućuje na procese kolonizacije i komodifikacije od strane posednika/nosilaca kapitala i moći koji daleko prevazilaze moć klubova koji su i sami posedovani od njih²¹. U današnje srpskom sportu je puno „prljavog” novca i dobrim delom srpskog sporta u zajedničkoj sprezi rukovode mahom političari i „kontroverzni biznismeni”, pri čemu ne postoji volja da se nešto radikalnije promeni u skorije vreme. Blagonaklonost klubova i države prema navijačima, dovela je do toga da najekstremniji pripadnici navijačkih grupa često prolaze nekažnjeno nakon učinjenog nasilja, ali i drugih krivičnih dela²², posebno onih vezanih za promet narkoticima²³.

Nasilje na stadionima, ne samo da ima političke uzroke nastanka, već su i posledice takvog nasilja političke, bilo da se nasilje usmeri na pripadnike organa reda (policije), pripadnike etničkih manjina (Rome), ili strance (navijači gostujućih ekipa). Mržnja prema policiji, strancima, prema drugačijem – specifičan je lajtmotiv njihovog ekstremizma: ekstreman u navijanju, ekstreman u politici, ekstreman svugde i u svemu²⁴.

I sama istorija raspada Jugoslavije može se opisati kao priča o evoluciji nasilja u jugoslovenskom sportu, posebno među fudbalskim navijačima huliganima i postepenom prenošenju tog nasilja krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, na teren među etničkih sukoba i “veliko nacionalne politike” i odatle na pravo ratno, bojno polje. Stadion i bivšoj Jugoslaviji su na kraju pri njenom raspadu korišteni i u te političke, ratnohušakačke

¹⁸ Basara S., (2013), Ravna gora II, *Danas*, 24.11.

¹⁹ Minić D., (2013), Između navijanja i kriminala, *Politika*, 10. novembar. Ilustrativan je aforizam iz tzv Karlovog ugla koji jasno ukazuje na razumevanje pravih izvora nekažnjivosti nasilnih navijača: Neki političari su postali odgajivači. Pudlice gaje u kabinetima, a pit-bulove na stadionima.

²⁰ Novosel S., (2013), Navijači smenjuju šefa policije, *Danas*, 1. juli, rubrika Društvo, str. 5.

²¹ Skemblers Grejem, (2007), Sport i društvo: istorija, moć i kultura, Beograd, Clio.

²² B92, (2009), Emisija “Insajder”, To NISU navijači, To NISU huligani, TO SU KRIMINALCI. 18. decembar.

²³ Tagirov T., (2010), Evropska zakonodavna praksa: Srbija i huligani, *Vreme*, br 1033, 21 oktobar

²⁴ Mihailović S., (2010), Deo sveopšteg nasilja, *Politika*, 22. septembar.

svrhe. Najveći broj huligana bude i uhapšen zbog incidenata koje su izazvali ili u kojima su učestvovali, ali ne i odgovarajuće procesuiran i sankcionisan od strane sudskih organa²⁵.

6. *Mit. Potrebna je detaljnija zakonska regulativa nasilja u sportu i strože sankcionisanje navijača shodno tim popisima.*

Činjenice. Tipičan odgovor države uvek je bio da se promeni zakon, neki propis, donese se akcioni plan, nacionalna strategija. Što samo po sebi nije loše i potrebno je, samo i kada se to i uradi da se i primeni, a ne da se sve vrati na staro²⁶. Zakoni nikada sami po sebi ne mogu da reše problem društvenih devijacija, pogotovo kada one nisu plod isključivo individualne devijantnosti i delinkventnosti. Rigorozne sankcije su i takvim situacijama, pre odraz nemoći društva da se suoči sa činjenicom instrumentalizacije i posledične zaštite navijačkih grupa i njihovih vođa od strane aktera iz domena političkih partija, kontroverznih biznismena pa i ponekih organa vlasti.

Inače, situacija nije nikako takva samo u Srbiji i boljka nekažnjivosti itekako postoji u celom balkanskom regionu. Ilustrativan je medijski izveštaj po kome Republika Srbija i Republika Hrvatska predstavljaju države u kojima donošenje posebnih zakona namenjenih borbi protiv nasilničkog i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, kao i propisivanje strogih krivičnih i prekršajnih sankcija za izvršioce odgovarajućih delikata predviđenih tim zakonima, nije dalo očekivane rezultate na planu smanjenja obima ispoljavanja akata nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama²⁷.

Na pitanje da li se može zakonskim rešenjima sprečiti problem sa navijačima, odgovor je da zakonska rešenja predstavljaju dobar početni osnov za rešavanje ovog problema. Izmenama krivičnog zakonika iz 2009. pooštrene su kazne za pojedina krivična dela, donet je Zakon o sprečavanju nasilja na sportskim priredbama, propisana je mogućnost zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama. Međutim, ovo je samo jedan vid borbe protiv nasilja na sportskim terenima i to vid borbe koji dnikako ne predstavlja njen kraj. Problem je i što se čini da huliganima sudske presude, i kada se ipak izreknu, nisu dovoljne. Sudski postupak je epilog nečega što se dogodilo. Suštinska borba bi podrazumevala da se nasilje ne dogodi. Takva borba bi uključivala angažovanje mnogih struktura u društvu počevši od porodice, škole i sportskih klubova u kojima bi trebalo da se razvijaju zdrav sportski i navijački duh mladih.²⁸

Posle svake rizične fudbalske utakmice otvara se i stara dilema - da li bi registar huligana nešto promenio. Na evidenciju onih koji prave kaos pre, za vreme i posle utakmica, čeka se već godinama. A za nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi policija podnosi svake godine 250-300 krivičnih prijava. Navijačko nasilje na sportskim terenima i izvan njih i dalje nerešiv problem. Zakonski propisi strogi, ali se nedovoljno primenjuju, kažu stručnjaci²⁹. Šta bi još trebalo da se dogodi pa da nadležni krenu u konačan obračun sa huliganima? Ovo retoričko pitanje se nameće posle 145. večitog derbija, koji su ponovo obeležile krvave tuče širom grada, požari na stadionu, a samo pukom srećom niko nije poginuo. A taj tzv. „večiti derbi” između Crvene zvezde i Partizana najbolje je što srpski fudbal ima da ponudi, ali već godinama nakon duela na naša dva najveća stadiona ne brojimo golove, šanse i lepe poteze,

²⁵ Čolović I., (2009), Fudbal, huligani i rat, E-novine, 30. septembar.

²⁶ Telesković D., (2013), Huligani sve osioniji, Politika, 10. novembar.

²⁷ Šuput D., (2010), Pravni okvir koji uređuje borbu protiv nasilja na sportskim priredbama u evropskim državama, *Strani pravni život*, no. 1. str 246.

²⁸ Vuković B., (2013), Samo se sudije bore protiv huligana, *Blic*, 10. 03.

²⁹ Z.M., (2012), *Večernje novosti* 4 novembar, Hronika, str 13.

već broj uhapšenih, povređenih, količinu unetih baklji i komada hladnog oružja. Na primer, ni pet dana nakon 145. večitog derbija nejasno zašto su huligani kažnjeni prekršajno kada izgrede na stadionima obuhvata i krivični zakonik³⁰.

Na sednici Nacionalnog saveta za borbu protiv nasilja u sportu, ocenjeno je da treba pooštriti kaznenu politiku prema aktima nasilja i ažurnije procesuirati prekršajna i krivična dela. Posebno je naglašeno da je potrebno eliminisati veliki uticaj organizovanih kriminalnih grupa koje zloupotrebljavaju navijače³¹. Zakon o suzbijanju huliganizma dobar, ali, smatraju stručnjaci, problem je što se sudski postupci odugovlače. Potrebno brže izricanje kazni. Stručnjaci ističu i da je u sprečavanju problema nasilja bitna prevencija, a da su sudovi poslednja karika³².

Zaključak

Nedolično ponašanje gledalaca kao da postaje manir, Fudbalski savez i klubovi su nemoćni da sami iskorene devijantne pojave na tribinama. Imajući u vidu nivo nedoličnog ponašanja određenog dela gledalaca na fudbalskim utakmicama a pred nastavak prolećnog dela šampionata FSS je izdao uputstvo koje se odnosi na službena lica Super i Prve lige. U slučaju incidenata službena lica FSS će primenjivati tzv. „tri koraka” i to: 1. Prvi korak – zaustavljanje utakmice kada sudija bude upozoren od strane delegata FSS da se na tribinama dešavaju ozbiljni incidenti. Sudija će zaustaviti tok utakmice i tražiće da se preko razglasa uputi poruka gledaocima – navijačima da odmah prestanu sa nedoličnim ponašanjem. 2. Drugi korak – privremeni prekid utakmice ako nedolično ponašanje navijača nije prestalo. U tom slučaju delegat će preko četvrtog sudije upozoriti glavnog sudiju da prekine utakmicu u periodu od 5 do 10 minuta i zahtevati da timovi odu u svlačionice. 3. Treći korak – trajni prekid utakmice ako nedolično ponašanje gledalaca – navijača nije prestalo i da „drugi korak” nije dao efekat. U tom slučaju sudija će definitivno prekinuti utakmicu.

Sve je to nije nikakva novina i sve to i dalje predstavljaju mere protiv „neposrednih izvršioaca radova“ a nije i protiv pravih uzročnika sportskog nasilja. Ili kako to poznati beogradski kolumnista kaže:“Parlamentarne stranke sklone vanparlamentarnim putevima žive u vekovnoj iluziji da se vanparlamentarni mudžahedini mogu korisno upotrebiti, pa posle – kada obave posao – odgurnuti. Lako je protrljati lampu i pustiti duha, ali nevolje nastaju kada ti duh dosadi, pa naumiš da ga vratiš u lampu. Tako su svojevremeno naši Aladini došli na ideju da trljanjem najvijačke čarobne lampe mogu da oslobode vrlo upotrebljive duhove, ali – jednom oslobođeni – navijački duhovi više nisu hteli natrag u lampu.”³³

Summary: Six myths about sports violence

The text is facing six myths (delusions, false statements) about sports violence with the facts that negate them. There are analyzed the following myths: violence and sport "normally" go together; sports violence prevents modern stadiums constructions; in order to suppress fan violence, there should be used the English methods of repression against them; typical fan hooligan is a young man who has trouble with fitting into society; clubs are the main roots of the organized fans hooliganism; a detailed legal regulations of violence in sport and harsher sanctions against fans are necessary. The author illustrated her findings by the extensive media

³⁰ R. V. B., (2013), Ko plaća navijački ceh? *Danas*, 7 novembar, Sport, Str. 30 i 31

³¹ V. N., (2013), Posebno tužilaštvo za huligane, *Večernje novosti* 7 mart, rubrika Sport, str. 37.

³² N. B. – N.M.N., (2013), Pravda (ne)stiže navijače, *Večernje novosti*, 5 juni. Hronika, str. 16.

³³ Basara S., (2013), Čije su Dveri, *Danas*, 23. 08.

coverage as well as theoretical works. Special attention was given to TV serials “Insider” and “Dossier fan” who publicly presented many unknown facts, pointed to the real root causes of football related violence. Also as relevant sources are used experiences of former football players themselves, sport sociologist, criminologist and other experts.

Keywords: Myths about sports violence, football, organized hooligans, criminals, influence policy, controversial businessmen, impunity of fans, football clubs.

Literatura

A.G, Istorijski razvoj fudbala.

www.znanje.org/zan/goran/g-istorija/desno.htm,

Pristupljeno 13.02.2012.

Basara S., (2013), Čije su Dveri, *Danas*, 23. 08

http://www.danas.rs/danasrs/kolumnisti/cije_su_dveri.881.html?news_id=266503

Basara S., (2013), Ravna gora II, *Danas*, 24.11.

http://www.danas.rs/danasrs/kolumnisti/ravna_gora_ii.881.html?news_id=271693

B92, (2009), Emisija "Insajder", To NISU navijači, To NISU huligani, TO SU KRIMINALCI. 18. decembar.

https://www.youtube.com/watch?v=8vKJASLC_z4 .

Pristupljeno 12. 11. 2013.

Beta, (2013), UEFA Zabrinuta zbog nasilja u Srbiji, *Danas*, 7. mart.

http://www.danas.rs/danasrs/iz_sata_u_sat/uefa_zabrinuta_zbog_nasilja_u_srbiji.83.html?news_id=57808

B92, BETA, 2014, Vest Hem protiv antisemitizma, *B92*, 15.08

Božović. R., (2007) „Agresija i nasilje u sportu", Filozofski fakultet Nikšić, *Sociološka luča* I/ 2

Čolović I., (2009), Fudbal, huligani i rat, E-novine, 30. septembar

<http://www.e-novine.com/comments/srbija/srbija-tema/30514-Fudbal-huligani-rat.html>

Pristupljeno 20.08.2014.

Eliade, Mircea. (1967) *Myths, Dreams and Mysteries*. New York. Harper & Row.

FIFA, „*History of Football*”

<http://www.fifa.com/classicfootball/history/index.html>

Pristupljeno 20. 08. 2014..

Georgijev S., (2013), Uroš Mišić: Državu na informativni razgovor, *Vreme*, 28 februar

Gligorijević J., (2013), Intervju sa Čedomirom Jovanovićem, liderom LDP i narodnim poslanikom, Zašto me napadaju hijene, *Vreme*, 1164, 25. april.

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1111972>

Honko, Lauri. "The Problem of Defining Myth". (1984), *Sacred Narrative: Readings in the Theory of Myth*. Ed. Alan Dundes. Berkeley. University of California Press.

Jeftić Ž., (2013), Presude huliganima biće izricane odmah na stadionu, *Blic*, 3 april. Str. 3.

Mertus, Mršević, i dr, (1995), *Ženska ljudska prava*, Beograd. Devedesetčetvrta.

Mihailović S., (2010), Deo sveopšg nasilja, *Politika*, 22. septembar.
<http://www.politika.rs/pogledi/Srecko-Mihailovic/DEO-SVEOPSHTEG-NASILJA.lt.html>

Mihić O., (2012), *Nasilje i sport*, neobjavljen seminarski rad, odbranjen u okviru predmeta Fenomenologija nasilja na Fakultetu za evropske pravno-političke studije u Novom Sadu u letnjem semestru 2012.

Minić D., (2013), Između navijanja i kriminala, *Politika*, 10. novembar.
<http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/izmedju-navijanja-i-kriminala/Huligani-nemnjaju-tim-koji-pobedjuje.sr.html>

Myth, Written by Kees W. Bolle, Encyclopaedia Britannica.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/400920/myth>
Pristupljeno 20 . avgusta 2014.

Nedeljković, N. M. (2014), Novosti istražuju, Mladi se i noževima dokazuju, *Večernje novosti* 25 mart, str. 17.

Novosel S., (2013), Navijači smenjuju šefa policije, *Danas*, 1. juli, rubrika Društvo, str. 5.

Simonović Lj., (2013), *Prilog navijačkom pitanju: Odlomak iz knjige "Sport Kapitalizam Destrukcija"*. Beograd. Crvena Kritika.
<http://www.crvenakritika.org/politika/113-prilog-navijakom-pitanju>
(pristupljeno 20.08.2014.)

Skempler, Grejam, (2007), *Sport i društvo: istorija, moć i kultura*, Beograd. Clio.

Šuput D., (2010), Pravni okvir koji uređuje borbu protiv nasilja na sportskim priredbama u evropskim državama, *Strani pravni život*, no. 1. str 246.

Tagirov T., (2010), Evropska zakonodavna praksa: Srbija i huligani, *Vreme*, br 1033, 21 oktobar

Telesković D., (2013), Huligani sve osioniji, *Politika*, 10. novembar.
<http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/izmedju-navijanja-i-kriminala/huligani-sve-osioniji.sr.html>
Pristupljeno 20 . avgusta 2014.

Vuković B., (2013), Samo se sudije bore protiv huligana, *Blic*, 10. 03
<http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/371520/Samo-se-sudije-bore-protiv-huligana>
Pristupljeno 20 . avgusta 2014.

Vuković Boris, (2014), Kažnjavati roditelje zbog dece huligana, *Blic* 25 mart, hronika, str. 15.

Whitbread, Leslie George, (1971) *Fulgentius the Mythographer*. Columbus. Ohio State University Press.

